

ความเป็นมาและวิวัฒนาการของแรงงานในประเทศไทย

๑. ความเป็นมาของแรงงานก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร ซึ่งแต่เดิมเกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินซึ่งมีอยู่มากมายและอุดมสมบูรณ์ได้อย่างเต็มที่ ประชากรในประเทศไทยจึงไม่นิยมการทำงานในระบบอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพอิสระและใช้แรงงานเป็นแบบระบบครอบครัว จะมีการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นบ้างก็เป็นครั้งคราวตามฤดูกาล เมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ลักษณะทางเศรษฐกิจของไทยในสมัยเดิมมีลักษณะเป็นแบบปลีกล้วย คือ ต่างคนต่างทำเป็นหน่วยเล็ก ๆ และเป็นแรงงานเกษตร แรงงานอุตสาหกรรมมีเพียงหายากมาก จากการสำรวจแรงงานเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๗ ปรากฏว่าแรงงานไทยถึงประมาณ ๘๔.๘ % ถูกจัดอยู่ในประเภทเดียว คือ แรงงานเกษตร ทำป่าไร่และประมง ลำดับที่ ๒ ได้แก่การประกอบอาชีพแบบทำกรูการค้าปลีก ซึ่งมีอยู่ประมาณ ๗.๕ % สำหรับผู้ใช้แรงงานเพื่อค่าแรงและรายได้ ปรากฏว่ามีอยู่น้อยมากในกระบวนการใช้แรงงานด้วยกัน

จากการที่คนไทยไม่นิยมการเป็นลูกจ้าง และการทำงานแบบมีค่าแรงเป็นรายได้ในระยะต้น แรงงานจ้างส่วนใหญ่ของเมืองไทยจึงได้แก่พวกชาวจีนซึ่งอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยมากขึ้นตั้งแต่ในปลายศตวรรษที่ ๑๘ ประมาณกันว่าในปลายสมัยรัชกาลที่ ๒ มีชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยถึงปีละประมาณ ๗,๐๐๐ คน และในปลายรัชกาลที่ ๔ เพิ่มขึ้นถึงปีละประมาณ ๑๕,๐๐๐ คน มีการคำนวณว่าชาวจีนอาศัยอยู่ในเมืองไทยขณะนั้นรวมทั้งหมดถึงประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ คน ในยุค

๑ Thomas Fitzsimmons, (Editor) Thailand, Country Servey Series, (New Heaven : HRAF Press, 1957), P.271.

๒ นิจ ทองโสภิต, แผ่นดินพระนั่งเกล้า (พระนคร : สำนักพิมพ์สมาคมนักสังคมศาสตร์, ๒๕๑๔), หน้า ๓๘ - ๔๐.

นั้นการว่าจ้างแรงงานชาวจีนนิยมจ้างเพื่อใช้ในการขุดคลอง ซึ่งเริ่มตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ได้มีการว่าจ้างแรงงานชาวจีนให้ขุดคลองลัดหลังเมืองเขื่อนขันธ์ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ จ้างแรงงานชาวจีนขุดคลองท่าแสนแสบตลอดถึงบางขนากอกแม่น้ำเมืองฉะเชิงเทรา สมัยรัชกาลที่ ๔ ให้ขุดคลองมหาสวัสดิ์ออกนครไชยศรี กิจจ้างแรงงานสำหรับแรงงานชาวจีนในขณะนั้นนับว่าถูกมาก

จากความต้องการแรงงานซึ่งมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในสมัยนั้น ประกอบกับการไม่มีกฎหมายกำหนดโควตาคนเข้าเมือง ทำให้ชาวจีนอพยพมาสู่เมืองไทยมากยิ่งขึ้น สังฆราช ปาลเลอกัวส์ ได้บันทึกไว้ในปี พ.ศ. ๒๓๘๓ ว่า ประชากรไทยทั้งหมดซึ่งมีอยู่ประมาณ ๖ ล้านคนนั้นเป็นชาวจีนอพยพถึงประมาณ ๑.๕ ล้านคน และในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ยศในขณะนั้น) เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้กราบบังคมทูลเสนอพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงจำนวนคนจีนในเมืองไทยว่ามีประมาณ ๓๖๐,๐๐๐ คน และยังอพยพเข้ามาเรื่อย ๆ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๔๗๕ อัตราการอพยพของชาวจีนเข้ามารับจ้างในเมืองไทยสูงขึ้นถึง ๗๐,๐๐๐ - ๑๕๐,๐๐๐ คนต่อปี สำหรับมูลเหตุสำคัญที่ทำให้คนจีนอพยพมาทำมาหากินในเมืองไทยกันมากมาย

^๓ เจ้าพระยาพิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ เล่ม ๑ (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔), หน้า ๗๕ - ๗๖.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๑ - ๑๘๒.

^๕ Virginia Thompson, Thailand : The New Siam Edition (New York: Paragon Book, 1967), p.607.

^๖ พลกุด อังกินันท์, บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปรินต์งานพิมพ์การศึกษาหาบัณฑิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา (พระนคร: ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๓๐ (อ้างอิงเอกสารรัชกาลที่ ๕ ม.๒๘.๒ แฟ้ม ๔๓)

^๗ กรรณิการ์ แสงสุนทร, "ชบวนการกรรมกรไทยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕", พิธีทิวังสดิทยังวัฒนา (บรรณาธิการ), ชบวนการกรรมกรในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๗), หน้า ๕๔.

ในสมัยนั้น เป็นเพราะนโยบายของไทยไม่เคยกีดกันคนจีน เมื่อจีนพวกแรกเข้ามาตั้งรกรากในเมืองไทย ได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับคนไทย และอยู่ที่อำนาจอศาลไทย จึงได้รับอนุญาตให้ถือกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์เช่นเดียวกับคนไทย นอกจากได้รับสิทธิเช่นเดียวกับคนไทยแล้วชาวจีนยังได้รับการยกเว้นกฎหมายบางอย่าง เช่น ไม่ต้องถูกสักเลขและเกณฑ์ไปทำงานให้รัฐบาลสามเดือนต่อปี และยังเสียภาษีต่ำกว่าคนไทย คือ เสียเพียง ๔.๓๗ บาท ต่อ ๓ ปี ในขณะที่คนไทยต้องเสียเงินส่วยหรือที่ต่อมาเรียกว่ารัชูปการถึงปีละ ๖ บาท^{๑๐} การรับจ้างของชาวจีนในสมัยนั้น นอกจากการรับจ้างชุดคลองแล้ว แรงงานชาวจีนยังได้กระจายออกไปตามภาคต่าง ๆ เพื่อหางานทำ นับตั้งแต่การทำป่าไม้ในภาคเหนือ จนถึงการทำสวนยางและเหมืองแร่ในภาคใต้ ครอบคลุมความต้องการกรรมกรจีนในงานก่อสร้างของทางราชการ เช่นการสร้างวัด ซึ่งกรรมกรจีนทำงานได้ผลดีกว่าการใช้แรงงานพวกไพร่ของไทย^{๑๑} นอกจากนั้นคนจีนยังรับจ้างเป็นกุลีทั่วไปทั้งในภาคกลางและจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ จนสามารถครอบครองตลาดแรงงานในสมัยนั้นได้ทั้งหมด ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะแรงงานไทยผูกพันอยู่กับการทำไร่ไถนา ไม่ชอบการรับจ้าง แต่ชาวจีนที่อพยพเข้ามาเป็นผู้ไร้ทรัพย์สินโดยสิ้นเชิง จะทำนาทำไร่ก็ไม่มีที่ดิน มีอยู่เพียงแรงงานที่จะขายเพื่อทำงานเลี้ยงตัวเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีความทรหดอดทนขยันขันแข็ง และเรียกร้องค่าแรงงานต่ำมาก พวกนายทุนทั้งหลายจึงนิยมจ้างกรรมกรชาวจีนกันมากกว่า

^{๑๐} พล.ต. พระยาศรีวิสารวาจา, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, เทพศรีหริศ หมายคาม พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต. พระยาศรีวิสารวาจา (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๑), หน้า ๖๔.

^{๑๑} พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๐๕), หน้า ๒๒๕.

^{๑๒} วรรณิการ์ แสงสุนทร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๑๓} Walter F. Wella, Siam under Rama III (1824 - 1851), (New York: J.J. Augustin Incorporated Publisher, 1957), p.19.

จากประวัติศาสตร์ของไทยระบุไว้ว่าประเทศไทยเริ่มมีกรรมกรอุตสาหกรรมเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๐๑ ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยได้มีการจัดตั้งโรงงาน อุตสาหกรรม คือ โรงสีขึ้นเป็นครั้งแรก^{๑๒} เป็นโรงสีของชาวอเมริกันมาตั้งในกรุงเทพฯ และมีการจ้างงานกรรมกรจำนวน ๓๐๐ คน หลังจากนั้นอุตสาหกรรมอื่น ๆ ก็เริ่มก่อตั้งติดตามมา เกิดกรรมกรประเภทต่าง ๆ ที่สำคัญดังนี้

- กรรมกรโรงพิมพ์ ถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๑๕
- กรรมกรเหมืองแร่ถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๒๓
- เริ่มตั้งอุตสาหกรรมไฟฟ้าและมีกรรมกรโรงไฟฟ้า เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๐

นอกจากนี้กรรมกรรรางติดตามมา

- กรรมกรป่าไม้ถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๓๑
- พ.ศ. ๒๔๓๓ กำเนิดการรถไฟไทย มีทางรถไฟยาว ๒๖๔ เมตร เกิดกรรมกรรถไฟ
- กรรมกรโรงงานปูนซีเมนต์ ถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๕๖
- กรรมกรโรงงานยาสูบถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๖๒
- กรรมกรโรงงานสวนยาง ถือกำเนิดในปี ๒๔๖๓
- กรรมกรโรงงานไม้ซีกไฟ ถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๖๔
- กรรมกรโรงงานต้มกลั่นสุรา ถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๗๒
- กรรมกรโรงงานทอผ้าถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๗๖
- กรรมกรโรงงานน้ำตาล ถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๘๐
- กรรมกรโรงงานปั่นด้ายถือกำเนิดในปี พ.ศ. ๒๔๘๓

ฯลฯ

ข้อที่น่าสังเกตคือกรรมกรในยุคตน ๆ ไม่ได้รับจ้างให้กับนายทุนคนไทย แต่รับจ้างให้กับ

^{๑๒} ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งประเทศไทย, การต่อสู้ของกรรมกรไทย (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๗ - ๑๐.

ชาวต่างประเทศที่มาลงทุนประกอบการอุตสาหกรรมในประเทศไทย ซึ่งมีทั้งอังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส ฯลฯ สำหรับนายทุนไทยเริ่มเกิดขึ้นหลังจากเกิดชนชั้นกรรมกรแล้วถึง ๕ ปี คือ ประมาณในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศในยุโรปเกิดสงครามและมิวแก่รบราฆ่าฟันกัน ทำให้อิทธิพลของจักรวรรดินิยมที่มีอยู่ในภูมิภาคแถบเอเชียลดลงไป และสินค้าต่าง ๆ ที่เคยส่งมาจากต่างประเทศก็ส่งมาไม่ได้ ทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งตัวเอง กิจกรรมอุตสาหกรรมขนาดย่อมโดยการลงทุนของรัฐและเอกชนคนไทยจึงได้เริ่มขึ้น เช่น โรงงานปูนซีเมนต์ โรงงานปุ๋ยรอกบบริวเวอรี่ ฯลฯ ทำให้ความจำเป็นของใช้กรรมกรมีเพิ่มขึ้น ประกอบกับในขณะนั้นลักษณะการผลิตแบบใหม่ได้เริ่มมีขึ้นในประเทศไทย คือ เป็นการผลิตแบบที่มุ่งในด้านแปรรูปวัตถุดิบการเกษตร แต่ยังคงจัดกระจายกันอยู่ แรงงานจึงหันไปรับจ้างในกิจการอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ทำให้แรงงานเกษตรเหลือ น้อยลงและคางางแรงงานเริ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามกรรมกรส่วนใหญ่ในสมัยนั้นก็ยังมิใช่คนไทย นายวิลเลียม จี. สกินเนอร์ ได้เขียนไว้ใน Chinese Society in Thailand ว่าประมาณตั้งแต่ช่วง พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๘๓ กรรมกรในเมืองไทย ๖๐ - ๗๕ % เป็นคนจีน^{๑๓} นอกจากนั้นเวอรจิเนีย ทอมสัน ยังได้กล่าวไว้ใน Labour Problem in South East Asia ว่าในเมืองไทยมีกรรมกรลาว เขมร และพม่า เป็นกรรมกรส่วนใหญ่ในอุตสาหกรรมป่าไม้ทางภาคเหนือ กรรมกรจีนและมาเลย์ทำงานคานสวนยาง และกรรมกรจีนเป็นพลังใหญ่ที่สุดในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ นอกจากนั้นในกิจการโรงสีข้าว โรงเลื่อย การขนส่ง และหัตถอุตสาหกรรมย่อย ๆ ก็ว่าจ้างคนงานจีนทั้งสิ้น^{๑๔} กล่าวโดยสรุป นับตั้งแต่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยมีแรงงานหรือผู้ชายแรงงานแยกออกเป็น ๓ ประเภทด้วยกัน คือ^{๑๕}

^{๑๓} พิชิต จงสถิตยวัฒนา, "การเคลื่อนไหวของกรรมกรไทย", พิชิต จงสถิตยวัฒนา (บรรณาธิการ), ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๗), หน้า ๗๘.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๑๕} วรรณิการ์ แสงสุนทร, เรื่องเคม, หน้า ๕๒ - ๕๓.

ก. กรรมการโรงงานและกิจการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ซึ่งเป็นของชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนไว้ ส่วนใหญ่ทำการผลิตเพื่อส่งออก เช่น โรงสี โรงงานน้ำตาล โรงงานทอผ้า เหมืองแร่ และป่าไม้ ฯลฯ กรรมการในอุตสาหกรรมดังกล่าวเมื่อเทียบกับแรงงานด้านเกษตรกรรมแล้ว ยังมีจำนวนน้อยมาก คือมีเพียง ๑๒๕,๐๐๐ คน หรือประมาณ ๒.๒ % ของผู้ใช้แรงงานทั่วประเทศ ในปี พ.ศ.๒๔๗๒ (รวมทั้งชาวต่างชาติโรควัย) กรรมการเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นชาวจีน

ข. แรงงานในไร่นาและชาวนาชาวยุโรปรับจ้างพวกนี้ทำการเกษตร โดยอาศัยแรงงานเป็นหลัก กระจุกกระจายกันอยู่ในท้องถิ่นที่ทำการเกษตรทั่วไปไม่มีการรวมศูนย์เหมือนประเภทแรก แต่เป็นแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ มีจำนวนถึงประมาณ ๒,๓๓๐,๐๐๐ คน หรือประมาณ ๘๕ % ของแรงงานทั้งชาติ แรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่คือชาวนาชาวยุโรปที่เป็นคนไทยนั่นเอง

ค. กรรมการของรัฐ แรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่รับจ้างรัฐทำงานสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น การชลประทาน รถไฟ ไฟฟ้า ประปา การไปรษณีย์ ซุกคลอง ทำถนน ฯลฯ เป็นต้น สำหรับคนงานประเภทนี้ มีจำนวนไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน ในระยะแรกจึงยังต้องจ้างกรรมกรชาวจีนมาทำงานให้ แต่หลังจากการเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว ก็สามารถหาแรงงานที่เป็นคนไทยได้มากขึ้น

การก่อตั้งและความเคลื่อนไหวของกรรมกรในประเทศไทย ได้เริ่มมีการก่อตั้งรวมตัวกันขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๐๑ ซึ่งเป็นปีที่ชาวอเมริกันได้เริ่มตั้งโรงสีไฟขึ้นในกรุงเทพฯ เป็นปีแรก มีการจ้างแรงงานกรรมกรที่ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนเกือบทั้งหมดมีจำนวนถึง ๓๐๐ คน และเนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ซึ่งมีการผลิตข้าวเป็นอาชีพหลัก กิจการโรงสีจึงเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ปรากฏว่าในระยะเวลาเพียงอีก ๗๒ ปีต่อมา จำนวนโรงสีเฉพาะในกรุงเทพฯ ได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น ๒๓ โรง และมีจำนวนกรรมกรรวมกันถึงพันกว่าคน นอกจากเป็นกรรมกรโรงสีแล้ว พวกชาวจีนอพยพยังได้แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากคละกันอยู่ทั่วไปทั่วทั้งประเทศ เช่น ในกรุงเทพฯ ได้แก่พวกกรรมกรโรงสี กรรมกรโรงเลื่อย กรรมกรรถลาก กรรมกรก่อสร้าง ซุกคลอง ทำถนน กู้ดีแบกหาม ฯลฯ และการใช้แรงงานหนักทั่ว ๆ ไป สำหรับในต่างจังหวัดส่วนใหญ่ก็ได้แก่พวกกรรมกรป่าไม้ กรรมกรเหมืองแร่ กรรมกรสวนอ้อย กรรมกร

๑๖
 ส่วนยาง และเกลือแบกหามต่าง ๆ ฯลฯ

เนื่องจากกรรมกรส่วนใหญ่ในสมัยนั้นเป็นชาวจีน จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดตั้งกลุ่มและการควบคุมกรรมกร ก่อตั้งขึ้นโดยพวกอั้งยี่ ที่เป็นชนนักรบ เพราะในขณะนั้นยังไม่มีพรรคการเมืองทั้งฝ่ายชายและฝ่ายขวา เขาไปยุ่งเกี่ยวกับพวกกรรมกร และประเทศไทยยังปกครองอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช สมาคมอั้งยี่เหล่านี้มีอยู่หลายสมาคม เช่น คณะอั้งยี่ปล่องเหล็ก คณะเคี่ยม และคณะชาเคี่ยม ฯลฯ สมาคมเหล่านี้เป็นกลุ่มพวกนักรบที่ของการจะสร้างอิทธิพลขึ้นในกลุ่มชาวจีน โดยเฉพาะพวกกรรมกรที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเพื่อหาประโยชน์จากการอ้างว่าจะให้ความคุ้มครองในการทำมาหากิน แต่ถาใคร ชักขึ้นก็จะถูกขู่เข็ญทำร้ายหรือทำอันตรายจนถึงแก่ชีวิต จึงเป็นเหตุให้กรรมกรชาวจีนมีความหวาดกลัวต้องยอมเข้าขอเป็นสมาชิกเสียความคุ้มครองให้ ทำให้สมาคมอั้งยี่มีอิทธิพลอยู่เหนือกรรมกร สามารถใช้กรรมกรใหม่ปฏิบัติกรต่าง ๆ ได้ เช่น สั่งการให้แข็งข้อต่อทางการ ให้หยุดงานและรวมพวกก่อความวุ่นวาย บางครั้งถึงยกพวกเข้าต่อสู้กับทางการ เป็นต้น

นอกจากการ ก่อตั้งกลุ่มของพวกอั้งยี่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากชาวจีนทั่ว ๆ ไป และกรรมกรชาวจีนแล้ว ในระยะต่อมาชาวจีนอพยพยังได้มีการรวมตัวกันก่อตั้งเป็นกลุ่มสมาคมชาวจีนขึ้น โดยแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๔ ประเภท คือ สมาคมชื่อสกุล ประกอบด้วยชาวจีนซึ่งอยู่ในตระกูลแซ่เดียวกัน สมาคมท้องถิ่นหรือภาษาพูด ประกอบด้วยสมาชิกชาวจีนที่อพยพมาจากท้องถิ่นเดียวกัน หรือพูดภาษาเดียวกัน เช่น สมาคมกวางตุ้ง สมาคมแต้จิ๋ว สมาคมไหหลำ ฯลฯ

๑๖ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, "ระบบแรงงานไทยในอดีต : จากสมัยรัตนโกสินทร์ ถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒", พิษิต จงสถิตยวัฒนา (บรรณาธิการ), ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๓), หน้า ๘.

๑๗ สนั่น ถามรังษีสัตย์ พ.อ., แนวความคิดในการต่อสู้คอมมิวนิสต์, เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, รุ่นที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๔), หน้า ๕๕ (อัคราเนหา).

๑๘ สมาคมอั้งยี่ เป็นสมาคมลับของชาวจีนนอกกฎหมาย มีอิทธิพลอยู่ในหมู่ชาวจีนในเมืองไทยสมัยรัตนโกสินทร์.

สมาคมอาชีพและธุรกิจ ได้แก่กลุ่มชาวจีนที่ประกอบอาชีพอย่างเดียวกัน หรือมีธุรกิจติดต่อกันสำหรับสมาคมสุดท้ายได้แก่ สมาคมเพื่อการกุศล เช่น มูลนิธิต่าง ๆ^{๑๘} สมาคมเหล่านี้มีบทบาทและความสำคัญกับชาวจีนในประเทศไทยมาก เช่น สมาคมชื้อสกุล และสมาคมทองถิ่น หรือภาษาพูด มีความสำคัญต่อชาวจีนในการดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวจีนไว้ ส่วนสมาคมอาชีพและธุรกิจ มีหน้าที่ส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ประกอบการอาชีพและธุรกิจเดียวกัน และช่วยรักษาผลประโยชน์ของสมาชิก ส่วนสมาคมการกุศลมีหน้าที่ในการช่วยเหลือชาวจีนทั่ว ๆ ไป เมื่อประสบความทุกข์ยากและความเดือดร้อนในคานต่าง ๆ วิธีการแบบนี้อาศัยแบบอย่างจากการช่วยตัวเองของระบบหมู่บ้านในประเทศจีน ซึ่งอาศัยการอยู่รวมกันเป็นสมาคม^{๒๐} ปรากฏว่าสมาคมเหล่านี้สามารถควบคุมระบบชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนไว้ได้เกือบทั้งสิ้น เพราะใช้ระบบพระคุณมากกว่าพระเคอ ต่างกับสมาคมอังกี สมาคมเหล่านี้มีส่วนในการช่วยสร้างความผูกพันระหว่างชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยได้เป็นอย่างดี ทำให้ชาวจีนสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างเหนียวแน่น และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเคร่งครัด ที่สำคัญก็คือชาวจีนที่อพยพเข้ามาใหม่ส่วนใหญ่มักจะเป็นพวกยากจน ขาดทุนทรัพย์ และไม่รู้วิธีการที่จะทำมาหากิน สมาคมเหล่านี้ก็จะยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือ จัดหาทุนทรัพย์ และจัดที่อยู่อาศัยให้ เป็นการผูกพันและสร้างบุญคุณ ทำให้ชาวจีนส่วนใหญ่ตกอยู่ในอำนาจ และเมื่อสมาคมมีความประสงค์ต้องการจะให้สมาชิกชาวจีนเหล่านี้ปฏิบัติตนอย่างไร ก็จำเป็นจะต้องปฏิบัติตามมิฉะนั้นก็จะถูกขับออกจากกลุ่ม ไม่มีใครคบหาสมาคมและไม่ได้รับความช่วยเหลืออีกต่อไป

การเคลื่อนไหวของกรรมกรในยุคแรกนั้น เป็นการก่อตั้งสมาคมและการนัดหยุดงานของ

^{๑๘} ขจักษ์ บุษปะพันธ์, "นโยบายผสมกลมกลืนของรัฐบาลไทยกับชาวจีน", วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ ๘, ฉบับที่ ๑, (มกราคม ๒๕๑๕) หน้า ๒๔.

^{๒๐} บุษปะพันธ์ มิลลิแกน, บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต, แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๐, หน้า ๒๘, ๑๒๘. (อัครดำเนนา)

กรรมกร

อย่างไรก็ตาม เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประเทศจีน
 รัฐบาลจีนคณะชาติได้เริ่มทำการกวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศจีนเป็นครั้งแรก^{๒๔} ทำให้
 บรรดาสมาชิกของพรรคทองหลดหนีไปอยู่ทางประเทศเป็นจำนวนมาก ชาวจีนเหล่านั้นบางส่วนได้
 หลดหนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้มีการกวาดล้างใหญ่อีกครั้งหนึ่ง
 ในครั้งนี้บุคคลสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ได้หลดหนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทยอีกกลุ่มหนึ่ง บุคคล
 เหล่านี้ได้เริ่มดำเนินการแทรกซึมเข้าไปสู่องค์กรชาวจีน โดยเฉพาะทางสมาคมกรรมกรชาวจีน
 ซึ่งส่วนใหญ่รวมตัวกันอยู่ในจังหวัดพระนครและธนบุรี เริ่มมีการชักชวนเผยแพร่บรมลัทธิ ปรากฏ
 ว่าในสมัยนั้นรัฐบาลไทยได้เริ่มมีการจับกุมพวกจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งเข้ามาดำเนินการ เพื่อจัดตั้งพรรค
 คอมมิวนิสต์ในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ และต่อมาได้มีการจับกุมชาวจีนระดับหัวหน้าพรรค
 คอมมิวนิสต์อีกใน พ.ศ. ๒๔๙๔ ในข้อหาเผยแพร่บทความและเอกสารยุยงให้คนจีนก่อความไม่สงบ
 ในเมืองไทย^{๒๕}

๒. บทบาทและความเคลื่อนไหวของกรรมกรหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

หลังจากประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็น
 ประชาธิปไตย ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและเปิดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป
 ปรากฏว่าหลังจากการปฏิวัติเพียงไม่กี่วัน กรรมกรโรงงานต่าง ๆ ได้เริ่มก่อการประท้วงกันขึ้น
 เป็นดอกเห็ด เช่น กรรมกรรถราง กรรมกรรถลาก กรรมกรแท็กซี่ ฯลฯ มีการรวมตัวกันก่อตั้ง
 สมาคมกรรมกรต่าง ๆ การประท้วงที่สำคัญ เช่น การประท้วงของกรรมกรรถลาก จำนวน

^{๒๔} ชัช สุวามิส, พ.อ., พรรคการเมืองของประเทศไทย, วิทยานิพนธ์วิทยาลัยการ
 ทักษะ, ๒๕๑๒), หน้า ๓๓๖. (อัครสำเนา)

^{๒๕} กองกำกับกร ๕ กองตำรวจสันติบาล, เอกสารเผยแพร่ความรู้, คำบรรยายวิทยา
 วิทยาลัยการทักษะ, หน้า ๑๕ - ๓๐. (อัครสำเนา)

๖,๐๐๐ คน ในกรุงเทพฯ เมื่อ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๗๕ นักหยุดงานเป็นเวลา ๕ วัน เพื่อขอลด
 คาเช้ารถจาก ๗๕ สตารางค์ เป็น ๖๐ สตารางค์ ต่อมาได้แก่การประท้วงของกรรมกรหญิงโรงงาน
 ยอมเผาในเดือนกันยายน ๒๔๗๕ และกรรมกรหญิงสามารถเอาชนะการคัดค้านจากวันละ ๕๐
 สตารางค์ ลงมาเหลือเพียง ๓๐ สตารางค์ ให้ได้รับเท่าเดิมได้ ^{๒๖}

หลังจากนั้นมาการนัดหยุดงานก็ได้กระจายระบาคออกไปทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด
 ในปี พ.ศ.๒๔๗๗ กรรมกรขับแท็กซี่ในกรุงเทพฯ ประท้วงให้เพิ่มค่าแรงและแก้ไขกฎจราจร การ
 หยุดงานของกรรมกรโรงสีในกรุงเทพฯ เพื่อประท้วงการงดจ่ายเงินพิเศษในวันครุฑจีน ซึ่งเคยทำ
 ทุกปีโดยโรงสีอ้างว่าขาดทุน และก่อนการประท้วงของกรรมกรโรงสีจะยุติลง กรรมกรรถไฟก็
 เกิดการประท้วงขึ้นในเดือนเมษายน ๒๔๗๗ มีการเข้ายึดขบวนรถและที่ทำงานในกรุงเทพฯ
 พร้อมทั้งแถลงต่อประธานว่าผู้บริหารงานรถไฟไม่ยุติธรรม และขอให้เปลี่ยนผู้บริหาร การประท้วง
 ยุติลงได้ หลังจากนายรัฐมนตรีต้องขึ้นมาพูดคุยยอมรับขอเสนอตั้งถาวร สำหรับในต่างจังหวัดในปี
 พ.ศ.๒๔๗๘ พนักงานขับรถโดยสารสาย เชียงรายและลำปางนัดหยุดงาน เพื่อขอค่าแรงเพิ่มขึ้น
 และในปี พ.ศ.๒๔๗๙ กรรมกรเหมืองแร่ ๒๐๐ คน ที่จังหวัดยะลา นัดหยุดงานประท้วงการคัดค้าน
 แรงลงไปอีกรอยละสิบ ฯลฯ ในระยะนี้ปรากฏว่ากรรมกรไทยได้เริ่มมีบทบาทขึ้น เนื่องจากบรรดา
 ผู้ที่หลงการหวังผลทางการเมืองได้เริ่มเข้ามาหาเสียงในกลุ่มกรรมกรไทย ประกอบด้วยกิจการ
 อุตสาหกรรมได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นจากการเข้ามาลงทุนของชาวต่างประเทศ จำนวนกรรมกรไทย
 จึงทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้น คณะผู้ก่อการซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยคนหนุ่มมีความรู้ใคร่ตระหนักถึงความ
 สำคัญและความจำเป็นที่จะต้องใช้กรรมกรให้เป็นประโยชน์ทางการเมือง จึงได้ให้หัวหน้าหน่วย
 งานต่าง ๆ ของรัฐวิสาหกิจ หรือกิจการใหญ่ ๆ ของชาวต่างประเทศที่มีรัฐบาลหนุนอยู่คว่ำบาณ
 การเกี่ยวกับการรวมกลุ่มกรรมกร เช่น กรรมกรโรงไฟฟ้า กรรมกรรถไฟ กรรมกรโรงปูนซีเมนต์
 ฯลฯ ผู้นำกรรมกรที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ได้แก่ นายถวัลย์ ฤทธิเดช ร.ต.ท.วาสน์ สุนทรจามร ^{๒๗}
 ฯลฯ ระยะนี้กรรมกรได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากระยะ

^{๒๖} ชเนศ อภกรสุวรรณ, เรื่องเดิม, หน้า ๒๐.
^{๒๗} สนั่น ธรรมรักษ์ศักดิ์, พ.อ., เรื่องเดิม, หน้า ๕๐.

ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่บทบาทของผู้นำกรรมกรยังไม่กว้างขวางพอและไม่เป็นทางการ
 ยังอยู่ในกลุ่มแคบ ๆ และสามารถควบคุมกรรมกรได้เพียงบางครั้งบางคราวเท่านั้น สำหรับ
 กรรมกรชาวจีน ในระยะนี้ปรากฏว่าพวกอั้งยี่ยังคงมีอิทธิพลเหนือกรรมกรอยู่ เพราะพรรคคอมมิวนิ
 นิสต์จีนในประเทศไทยยังไม่สามารถแผ่อิทธิพล เขาไปครอบคลุมได้มากพอ และผู้นำกรรมกรไทยก็
 ไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้

ต่อมาความเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เริ่มมีบทบาทมากขึ้น มีการขยายงาน
 ทางด้านการหาสมาชิกและเผยแพร่ลัทธิจากพระนครขึ้นบุรีออกไปสู่ต่างจังหวัด จัดตั้งสาขาปฏิบัติ
 งานขึ้นทั้งภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออก เช่นที่จังหวัดเชียงใหม่ หาดใหญ่ ชลบุรี เป็นต้น
 มีการจัดตั้งสมาคมกรรมกรไต่กินขึ้นหลายสมาคม นับตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา พรรค
 คอมมิวนิสต์จีนต้องต่อสู้ขับเคี่ยวเพื่อแย่งอำนาจเหนือคนจีนกับพวกสมาคมอั้งยี่อย่างหนัก และก็
 สามารถเอาชนะได้อย่างเด็ดขาด ทำให้พวกอั้งยี่ต้องสลายตัวไป และพรรคคอมมิวนิสต์สามารถ
 ครอบงำควบคุมกรรมกรได้แทน มีการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยขึ้นในสมัยสงครามมหา
 เอเชียบูรพา^{๒๔} และจัดตั้งองค์การไต่กินต่อต้านญี่ปุ่นขึ้นในประเทศไทย การก่อตั้งองค์การไต่กินต่อ
 ต้านญี่ปุ่น^{๒๕} ทางพรรคคอมมิวนิสต์จีนบนแผ่นดินใหญ่ได้ส่งผู้แทนของพรรคมาร่วมดำเนินงานในประ
 เทศไทยด้วย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เริ่มมีการรวมตัวกันระหว่างสมาชิกจีนและคนไทยเพื่อช่วยกันต่อ
 ต้านญี่ปุ่น และจัดตั้งหน่วยแผนกไทยจีนในพรรคคอมมิวนิสต์^{๓๐}

จากการฉวยโอกาสของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ก่อให้มีการรวมตัวกันระหว่างคนจีนกับคนไทย
 เพื่อต่อต้านญี่ปุ่น ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์สามารถเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลเหนือกรรมกรไทยตั้งแต่

^{๒๔} ชัช สุวามิสต์, พ.อ., เรื่องเดิม, หน้า ๑๔๒.

^{๒๕} สนั่น ถามังรักษ์สัจย์, พ.อ., เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๔.

นั้นมา ทั้งนี้เป็นเพราะรัฐบาลไทยขณะนั้นขาดความสนใจกรมกรเท่าที่ควร ในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้มีการจัดตั้งสหภาพกรรมกรกลาง (Central Union of Labour) (CUL) มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนจีน นับว่าเป็นสหภาพแรงงานที่ขึ้นอย่างถูกต้องตามกฎหมายครั้งแรกในเมืองไทย

หลังจากที่ผู้ปั่นแปรงครามในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ รัฐบาลไทยในสมัยนั้นจำต้องประกาศยกเลิกกฎหมายการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และเปิดสัมพันธทางการทูตกับรัสเซีย พรรคคอมมิวนิสต์จึงกล้าปรากฏตัวออกมาอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรก และถือโอกาสกล่าวอ้างบุญคุณว่ามีส่วนช่วยเหลือประเทศไทยในการต่อต้านผู้ปั่นแปรงคราม พร้อมกันนั้นก็เริ่มดำเนินงานทางคานกรรมกรอย่างจริงจัง โดยการรวบรวมสมาคมและสหพันธกรรมกรไต่กันต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายกันอยู่รวมเข้าเป็นสมาคมเดียวให้ชื่อว่า สหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทย สมาชิกของสมาคมนี้มีมาจากกิจการไม้ขีดไฟ โรงสี ปูนซีเมนต์ โรงเลื่อย และขนขาว ส่วนมากเป็นชาวจีน ในปี ๒๔๕๐ ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลอย่างเป็นทางการ มีสมาชิกถึง ๗๕,๐๐๐ คน มีนายเชียรไทย อภิชาติบุตร เป็นประธาน และมีสหอาชีพะ - กรรมกรนครกรุงเทพฯ ซึ่งมีนายสีห์ อโณทัย เป็นประธาน เป็นแกนหลักในการดำเนินงาน สมาคมนั้นในสมัยนั้นมีการดำเนินงานโดยเปิดเผยทั้งสิ้น สำหรับค่าสมาชิกเก็บตามความสามารถของแรงงาน สมาชิกที่เป็นสาขาจะของจ่ายค่าบำรุง ๒๕ % ของรายได้ทั้งหมดให้แก่สำนักงานกลาง และมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของสมาคมไว้ดังนี้ คือ

- ก. ปรับตัวให้ทันกับความต้องการของสังคม และส่งเสริมสมาคมแรงงาน
- ข. เพื่อปรับปรุงการศึกษาและวัฒนธรรมของกรรมกรในประเทศ
- ค. เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการ ประกอบด้วยฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง เพอร์จับข้อพิพาทแรงงานอย่างฉันทมิตร

^{๓๑} อภิรักษ์ สรศิริ, ร.ท.ท., บทบาทของกรรมกรในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๐, หน้า ๓๘. (อัคราเนาว)

^{๓๒} กรมแรงงาน, การแรงงาน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเชชม, ๒๕๑๗), หน้า ๘๓.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔.

- ง. เพื่อส่งเสริมน้ำใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือกันระหว่างคนงาน
- จ. ปฏิบัติการให้เป็นไปตามลักษณะของสหภาพแรงงานโดยแท้จริง ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองใดทั้งสิ้น

แม้จะกำหนดวัตถุประสงค์ดังกล่าว แต่ในข้อเท็จจริงปรากฏว่า สมาคมนักกรรมกรส่วนใหญ่เป็นชาวจีนและมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นคนหนุนหลัง^{๓๘} สมาคมนี้จึงต้องเลิกดลไปหลังจากการรัฐประหารในปี พ.ศ. ๒๔๘๑

ในช่วงเวลานั้น ก้าวไกลว่าการเคลื่อนไหวของกรรมกรเป็นไปอย่างคึกคักที่สุด เพราะมีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยหนุนหลัง กรรมกรทั้งคนไทยและจีน เกือบทั้งหมดที่กำลังชุมนุมอยู่กับรัยชนะไค เขาเป็นสมาชิกของสหอาชีพกรรมกรมีการจัดงานเฉลิมฉลองวันกรรมกรโดยกำหนดเอาวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นวันกรรมกร ในปีแรกจัดขึ้นที่วังสราญรมย์ ปรากฏว่ามีกรรมกรมาร่วมชุมนุมนับพันคน และในปีนั้นเองได้มีการจัดตั้งตัวแทนกรรมกรไทยไปประชุมที่ปักกิ่งถึง ๒ ปีติดกัน ระยะนั้นก้าวไกลว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้คุมพลังกรรมกรไว้ได้เกือบทั้งหมด เห็นได้จากงานฉลองวันกรรมกรซึ่งจัดโดยสมาคมอาชีพกรรมกร ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ปรากฏว่ามีกรรมกรมาร่วมชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวงนับเป็นแสนคน นอกจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ สหภาพกรรมกรกลางยังประกาศตนว่าเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์อย่างแจ่มชัด โดยการสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสหพันธ์สหภาพกรรมกรแห่งโลก (World Federation of Trade Union) (WFTU) ซึ่งเป็นสหพันธ์สหภาพกรรมกรที่นิยมคอมมิวนิสต์^{๓๙} สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงปราก ประเทศเชโกสโลวาเกีย

ในระยะนี้ การนัดหยุดงานมีจำนวนมากขึ้น อันเนื่องมาจากความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจ

^{๓๘} David A. Wilson, "Thailand and Marxism", in Frank N. Trager, edited, Marxism in Southeast Asia (California: Stanford University Press, 1959), p.82.

^{๓๙} เคนพงษ์ พลละคร, สหภาพแรงงาน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยเซเชม, ๒๕๑๘), หน้า ๕๗.

หลังสงคราม เชน ปัญหาเงินเฟ้อและของแพง ประมาณว่าในระหว่างปี พ.ศ.๒๔๘๘ - ๒๔๘๙ มีการนัดหยุดงานถึง ๑๓๓ ครั้ง การหยุดงานแต่ละครั้งมีลักษณะการต่อสู้ร่วมกันระหว่างกรรมกรไทยกับกรรมกรจีน และมีเสียงกล่าวหาว่าคอมมิวนิสต์หนุนหลัง เพราะมีสัญลักษณ์ค่อนข้างคล้ายกับเกี่ยวในใบปลิวเรียกร้องของกรรมกร การนัดหยุดงานที่สำคัญในสมัยนี้ไคแก่ การนัดหยุดงานเพื่อขอค่าแรงเพิ่มของกรรมกรบริษัทชาวไทยซึ่งเป็นของรัฐบาลเมื่อ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๘๘ มีกรรมกรเข้าร่วมถึง ๒,๖๐๐ คน หลังจากนั้นกรรมกรโรงสีเงินและลูกจ้างอื่น ๆ ของรัฐบาลไคหยุดงานรวมด้วย ทำให้จำนวนผู้หยุดงานเพิ่มขึ้นถึง ๕,๐๐๐ คน ในปี พ.ศ.๒๔๘๙ กรรมกรรถไฟไครวมตัวกันก่อตั้งเป็นสมาคมเมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ ผู้นำในการจัดตั้งไคแก่ นายประกอบ ไคลักษณะดำ นายวิศิษฐ์ ศรีภักธา ฯลฯ ในปีนี้การนัดหยุดงานที่สำคัญไคแก่ การนัดหยุดงานของกรรมกรโรงงานยาสูบ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมถึง ๑,๕๐๐ คน การนัดหยุดงานของกรรมกรท่าเรือและกรรมกรโรงเลื่อย และที่สำคัญมากอีกแห่งหนึ่งไคแก่การนัดหยุดงานของกรรมกรโรงงานมักกะสัน เพื่อเรียกร้องค่าแรงเพิ่มและขอให้มีวันหยุดปีละ ๒ อาทิตย์ ปรากฏว่ามีกรรมกรเข้าร่วมถึง ๒,๐๐๐ คน เป็นต้น ฯลฯ^{๓๖}

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๐ ไคมีการรัฐประหารโดยคณะทหารจากการนำของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม และพันเอก กาจ กาจสงคราม เกิดขึ้น ขั้บได้รัฐบาลหลวงชารวงานาวาสวัคไคออกไป คณะรัฐประหารไคประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๔๘๕ และประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว ฉบับ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ โดยเชิญนายควง อภัยวงศ์ มาจัดตั้งรัฐบาล แต่ไคถูกใจไหลออก เมื่อ ๖ เมษายน ๒๔๙๑ จากนั้นมาจอมพล แปลก พิบูลสงคราม ก็เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกเป็นครั้งที่ ๒ ระยะเวลาไคเดือนไหวของกรรมกรเริ่มประสบอุปสรรค เพราะจอมพล ป.ฯ เป็นผู้ไคไม่เห็นด้วยกับลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง และทราบวาพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมีอิทธิพลหนุนหลังกรรมกรส่วนใหญ่อยู่ แต่พรรคคอมมิวนิสต์ก็ยังคงดำเนินการต่อไป โดยอาศัยองค์กรกรรมกรต่าง ๆ ที่ก่อตั้งไว้ดำเนินการแบบไคดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

^{๓๖} พิชิต จงสถิตยวัชณา, เรื่องไคเกม, หน้า ๘๕.

เมื่อจีนคอมมิวนิสต์สามารถเอาชนะฝ่ายจีนประชาธิปไตยอย่างเด็ดขาด สามารถเข้าครอบครอง
 แคนดินใหญ่ได้ทั้งหมดในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยเริ่มบทบาทของ
 กรรมกรขึ้นอีก โดยสนับสนุนให้เกิดการหยุดงานครั้งใหญ่ในเมืองไทยขึ้นอีก การนัดหยุดงานใน
 ระยะนี้ทำให้รัฐบาลทหารซึ่งมีนโยบายขวาจัด เริ่มมองเห็นความสำคัญของกรรมกร โดยเฉพาะ
 พวกกรรมกรชาวจีนที่พรรคคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลครอบงำอยู่ และได้เริ่มวางนโยบายที่จะลด
 ขบวนการสหภาพกรรมกรที่นิยมคอมมิวนิสต์ โดยใช้วิธีให้กรรมกรกับกรรมกรต่อสู้กันเอง ใช้
 อุดมการณ์ชาตินิยมเป็น เครื่องมือปลุกกรรมกรไทยฝ่ายขวาให้ตั้งสหภาพกรรมกรขึ้นมาเพื่อดวล
 กับกรรมกรจีนตั้งชื่อว่า สหภาพกรรมกรไทย ริเริ่มโดยคนงานท่าเรือ ต่อมาก็มคนงานรถไฟและ
 คนงานของรัฐบาล เขารวมด้วย ใ้บุคคลชั้นนำในวงการต่าง ๆ ทั้งในทางการเมือง ราชการ
 และสื่อมวลชน เข้าไปเป็นผู้นำกรรมกร เช่น พล.ท. จุฬสวัสดิกรธัยสวัสดิเกียรติ นายฉาย
 วิโรจน์กวี และนายสังข์ พัทธินัย ฯ เป็นต้น สหภาพฯ นี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลโดย
 เปิดเผยทั้งในด้านการเงินและอื่น ๆ จึงสามารถรวมตัวกันได้อย่างรวดเร็ว และได้รับเงินอุดหนุน
 จากรัฐบาลเป็นรายปี ๆ ละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท โดยผ่านทางกรมประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้
 ยังมีการแสวงหาความช่วยเหลือจากต่างประเทศ มีการส่งเจ้าหน้าที่ของสหภาพ ฯ
 ไปศึกษาและดูงานกรรมกร เช่นเดียวกับสหภาพของฝ่ายซ้าย จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ก็ได้
 เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น สมาคมกรรมกรไทย Thai National Trade Union Congress
 (TNTUC) เพื่อให้สอดคล้องกับสมาคมสหภาพแรงงานแห่งชาติของอังกฤษ Trade Union
 Congress (TUC) เพื่อให้สามารถขอรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศได้ดียิ่งขึ้น
 สมาคมนี้นักสมาชิกส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดเป็นคนไทย เพราะจะต้องมีสัญชาติไทย การเข้าเป็นสมาชิก
 จะต้องได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการ มีสมาชิกประมาณ ๗๐,๐๐๐ คน และเพื่อสนับสนุนให้สมาคม
 นี้มีกิจการกว้างขวางใหญ่โตกว่าสหภาพกรรมกรกลางที่เป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ สมาคมจึงสมัครเป็น
 สมาชิกขององค์การกรรมกรของฝ่ายอเมริกันอีกด้วย คือ สหพันธ์สหภาพแรงงานโลกเสรี
 International Confederation of Free Trade Union (ICFTU) สำนักงาน

๓๗.
 กรมแรงงาน, เรื่องเพิ่มเติม, หน้า ๘๕.

ใหญ่อยู่ที่กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม เพื่อให้วางคู่กับสหภาพกรรมกรซึ่งเป็นสมาชิกของ
และประกาศรับสมาชิกที่มีได้เป็นลูกจ้าง แยกงานอิสระ เช่น พวกทนาย เร่ สามล้อ แท็กซี่
 ฯลฯ เขาเป็นสมาชิกด้วย ส่วนระดับผู้นำปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลได้ส่งเจ้าหน้าที่มาร่วมดำเนินงาน
ด้วย นโยบายของสมาคมที่สำคัญคือการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และได้ประกาศหลักการไว้ดังนี้

- ก. เพื่อส่งเสริมให้การร่วมมือกันระหว่างสมาชิกใหม่ความรู้ และเพิ่มสมรรถภาพให้
แก่สมาชิก
- ข. ส่งเสริมสวัสดิการแรงงาน และรักษาระดับการครองชีพของสมาชิก
- ค. ส่งเสริมให้แรงงานได้รับสิทธิและผลประโยชน์ตามกฎหมาย และตามความยุติธรรม
- ง. ส่งเสริมให้ฝ่ายตรงข้ามและลูกจ้างร่วมมือกันดำเนินธุรกิจ เพื่อความเจริญก้าวหน้า
ทางเศรษฐกิจ^{๓๕}

นอกจากสมาคมกรรมกรไทยดังกล่าว จอมพล ป. ยังได้ดำเนินการสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง
สหพันธ์กรรมกรต่าง ๆ ของคนไทยขึ้นอีก อาทิเช่น จัดตั้งสหพันธ์กรรมกรสามล้อขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๙๓
มีพลโท ขุนปลดปรปักษ์ เป็นประธานสหพันธ์ นายเสวีรุ ชำปัดมิจิตต์ เป็นรองประธานฯ และ
นายแสงนภา บุญราศรี เป็นเลขาธิการ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ก่อตั้งสหพันธ์กรรมกรหญิง มีนางจางค์
ทิพย์พยอม เป็นประธานฯ นางไคด รุณหจันทร์ เป็นเลขาธิการ อยู่ในความอุปการะของท่านผู้หญิง
ละเอียด พิบูลสงคราม และรัฐบาลยังคงสนับสนุนให้บุคคลในอาชีพต่าง ๆ จัดตั้งสหพันธ์ของตนขึ้น
แล้วรวมเข้าเป็นสหพันธ์การค้าย่อย มีนายสมัย คมกฤต นายโกศล กิจจานุวัฒน์ นางเสรี
พุทธกาโร นายกรานต์ เกศนพคุณ เป็นกรรมการ^{๔๐}

^{๓๕} สมพงษ์ ฐุมภัก, "จรรยาบรรณการเมือง", วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๑, ฉบับที่ ๓
(เมษายน, ๒๕๑๗), หน้า ๔.

^{๓๕} กรมแรงงาน, เรื่องเดิม, หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๔๐} ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งประเทศไทย, เรื่องเดิม, หน้า ๒๖ - ๓๐.

ถึงแม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะได้ตั้งสมาคมกรรมกรไทยและสมาคมอื่น ๆ ขึ้นมา
ถ่วงดุลย์กับสหพันธ์กรรมกรฝ่ายคอมมิวนิสต์แล้วก็ตาม เพื่อเป็นการขจัดฝ่ายตรงข้ามให้หมดไปโดยสิ้น
เชิง จอมพล ป. จึงได้วางแผนและดำเนินการจับกุมบรรดาผู้นำกรรมกรฝ่ายซ้ายในข้อหาที่มีการ
กระทำเป็นคอมมิวนิสต์อีก ทำให้สหภาพกรรมกรฝ่ายคอมมิวนิสต์ต้องสลายตัวไป สมาชิกในระดับ
ผู้นำของหมดลงไปทำงานใต้ดิน หลังจากนั้นก็มีกรกวาดล้างจับกุมนักการเมืองและนักหนังสือพิมพ์
ครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ และมีการประกาศใช้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็น
คอมมิวนิสต์

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ จอมพล ป. ได้ขยายงานด้านกรรมกรต่อไปอีกโดยการจัดตั้ง
สมาคมกรรมกรขึ้นอีกสมาคมหนึ่งให้ชื่อว่า สมาคมกรรมกรเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย The
Free Workmen's Association of Thailand (FWAT) สมาคมนี้นับว่ามุ่งหมายที่จะดึง
พวกกรรมกรจีนจากสหภาพกรรมกรกลางมารวมด้วย และให้ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ กับพวกพอ
ค่าใหญ่ชาวจีนเป็นคณบดีหนึ่ง มีนายเดือน บัวสุวรรณ เป็นนายกสมาคม นายประภาส สุคนธ์ และ
นายเสนอ สว่างพันธ์ เป็นเลขาธิการและอุปนายก สมาชิกสมาคมนี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นกรรมกร
หรือลูกจ้างก็ได้ มีการเสียค่าบำรุงเป็นปีเท่านั้น จะเสียก็ได้ไม่เสียก็ได้ เพราะรัฐบาลตั้งงบเงิน
อุดหนุนไว้ให้ จึงมีสมาชิกซึ่งเป็นชาวจีนมากพอสมควร ประมาณ ๑๕,๐๐๐ คน วัตถุประสงค์ส่วน
ใหญ่ในการก่อตั้งเพื่อต้องการดึงกรรมกรและสมาชิกสมาคมชาวจีนมาเป็นพวกและเพื่อต่อต้านคอมมิว
นิสต์เท่านั้น

มีข้อที่น่าสังเกตุคือ การที่สหภาพกรรมกรที่นิยมคอมมิวนิสต์หมดลงไปปฏิบัติงานอยู่ที่ใต้ดินนั้น

^{๕๑} เคนพงษ์ พดละคร, เรื่องเดิม, หน้า ๕๕.

^{๕๒} สมพงษ์ ฐุมภัก, เรื่องเดิม, หน้า ๑๑.

^{๕๓} เคนพงษ์ พดละคร, เรื่องเดิม, หน้า ๖๐ - ๖๑.

เป็นเพียงการถอยอยางเป็นระเบียบของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่ต้องการหลีกเลี่ยงจากการถูกจำกัดอย่าง
 จริงจังจากฝ่ายรัฐบาลเท่านั้น เพราะสหอาชีพ มีสมาคมกรรมกรที่คิดที่รำนานองานและตั้ง
 ไว้ทั้งแก่มัยสงครามอยู่แล้วเป็นจำนวนมาก จึงสามารถปฏิบัติงานได้ต่อไป และกลับเข้มแข็งยิ่ง
 กว่าเดิม ทั้งนี้เพราะรัฐบาลซึ่งมองเหตุการณ์จากภายนอกมองไม่เห็นความเคลื่อนไหวที่คิดว่าคงจะ
 สลายตัวไปหมดแล้ว แต่ความจริงยังคงมีการปฏิบัติการอยู่ การเคลื่อนไหวของกรรมกรทั้ง ๒ ฝ่าย
 ในสมัยนั้นไม่เพียงแต่จะมีการดำเนินงานภายในประเทศเพียงอย่างเดียว ยังมีการติดต่อเขารวม
 ขบวนการกรรมกรสากลทั้ง ๒ ฝ่าย เช่น นายสังข์ พัดโนทัย ซึ่งเป็นนายกสมาคมกรรมกรไทยได้
 รับการรับรองจากองค์การกรรมกรสากลว่าเป็นผู้นำกรรมกรในระดับโลกหรือระดับภูมิภาคด้วยคน
 หนึ่ง

สำหรับบทบาทของกรรมกรฝ่ายรัฐบาล เนื่องจากทั้งสองสมาคมมีรัฐบาลไทยสนับสนุนโดย
 เปิดเผยในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านการเงิน การศึกษา สมาชิกและการดำเนินงาน ฯลฯ จึงไม่อาจ
 ยืนอยู่บนขาของตัวเองได้ ประกอบกับผู้บริหารของสมาคมขาดอุดมการณ์และนโยบายที่แน่นอน มุ่ง
 แกะเอาใจผู้ใหญ่เพื่อแสวงหาอิทธิพลและประโยชน์ส่วนตัว ความจริงแล้วความเคลื่อนไหวของ
 สมาคมกรรมกรฝ่ายรัฐบาลในยุคนั้นก็กึกกักไม่แพ้สมาคมกรรมกรชาวจีนนิยมคอมมิวนิสต์ในสมัยหลัง
 สงคราม แต่เนื่องจากการรวมตัวมิได้เกิดจากการมีอุดมการณ์ร่วมกัน และมีใจเกิดจากความต้อง
 การของกรรมกรเอง แต่เป็นความต้องการของรัฐบาลเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งมี
 ใจตบประโยชน์โดยตรงของกรรมกร กรรมกรจึงขาดความสนใจและไม่มั่นใจในสถานการณ์ของ
 ตน ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะให้ทุกอย่างนับตั้งแต่หาสำนักงานให้ จัดเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน คำนวณค่าไฟออก
 ให้หมด มีเงินสวัสดิการช่วยเหลือ ใครว่างงานก็หางานให้ทำ แม้แต่เวลาที่มีการนัดหยุดงาน ถ้า
 นายจ้างไม่ยอมจ่าย รัฐบาลยังมาแอบจ่ายให้อีก ฯลฯ ก็ยังไม่สามารถผูกใจกรรมกรไว้ได้ นอก
 จากนั้นรัฐบาลยังดำเนินการในลักษณะเอาใจทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง ทางคานนายจ้างรัฐบาล
 ก็มีการให้การสนับสนุน เช่น ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสมาคมนายจ้าง เช่น สมาคมพ่อค้าไทย สภา

การค้า หอการค้า ฯลฯ โดยรัฐมีการส่งคนไปควบคุมและให้เงินในทางลับเช่นกัน สรุปคือ รัฐบาลต้องการเอาใจทั้ง ๒ ฝ่าย เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลซึ่งกันและกันทั้งฝ่ายนายจ้างและกรรมกร ตัวอย่างจะเห็นได้จากเมื่อมีการประชุมองค์การแรงงานระหว่างประเทศ รัฐบาลจะส่งผู้แทนไปร่วมทั้ง ๓ ฝ่าย คือ ผู้แทนฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายนายจ้าง และลูกจ้าง จากวิธีการดังกล่าวทำให้ฝ่ายกรรมกรที่แท้จริงไม่สู้พอใจนัก จึงเกิดการแตกแยกภายในกลุ่มกรรมกรเอง แบ่งเป็นพวกเป็นเหล่า ประกอบกับการดำเนินงานของสมาคมกรรมกรฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในไต้หวัน หากโอกาสออกซักฉนวนยุ่งอยู่ตลอดเวลา และมีบรรดานักการเมืองที่ท่องเที่ยวเสวยร่ำรวยอยู่ด้วย ทำให้ความเคลื่อนไหวของกรรมกรไทยและกรรมกรจีนในระยะหลัง ๆ กลับเบนเข็มไปในทางต่อต้านรัฐบาล ซึ่งจะเห็นได้จากประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๔๙๙ ได้เกิดกลุ่มกรรมกรที่ต่อต้านอเมริกา เรียกร้องให้ประเทศไทยถอนตัวออกจากกลุ่มซีโต้ และเปิดสัมพันธ์กับจีนแดง การรวมตัวของกรรมกรในระยะนี้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งแม้แต่บุคคลในระดับบริหารที่รัฐบาลส่งมาดำเนินงานตั้งแต่ในระยะนั้น ก็ยังเห็นดีเห็นชอบด้วย ในวันกรรมกร เมื่อปี ๒๔๙๘ มีการเดินขบวนจากสนามหลวงมาทำเนียบรัฐบาลเพื่อต่อต้านในเรื่องต่าง ๆ ตามที่กล่าวแล้ว มีกรรมกรมาร่วมเดินขบวนหลายหมื่นคน หลังจากนั้นปรากฏว่าผู้นำกรรมกรฝ่ายรัฐบาลบางกลุ่มไม่พอใจของสมาคมกรรมกรไทยหรือสมาคมเสรีแรงงานและอื่น ๆ ได้พยายามที่จะถอนตัวจากกลุ่มกรรมกรสากลฝ่ายประชาธิปไตย เพื่อแย่งกันเข้าไปร่วมขบวนการกรรมกรสากลฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของสหอาชีพกรรมกรและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยหาได้หมดไปจากกรรมกรไม่ เป็นแต่เพียงหลบลงไปปฏิบัติภารกิจในทางลับเท่านั้น และสามารถปฏิบัติภารกิจอย่างได้ผลโดยมีฝ่ายรัฐบาลเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้โดยไม่รู้ตัวเสียอีกด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ นี้เอง รัฐบาลได้ประกาศใช้ พ.ร.บ. พรกการเมือง กลุ่มกรรมกรจึงได้ก่อตั้งพรรคการเมืองของตนขึ้นมา ใช้ชื่อว่า พรรคกรรมกร มีนายประกอบ โทล์กหนัดว่า

๕๕ ผู้
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

๕๖ ผู้
เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

อดีตประธานสหพันธ์กรรมกรรถไฟมักกะสันที่เคยถูกจับและจำคุก เมื่อครั้งกรรมกรรถไฟหยุดงานในปี ๒๔๕๕ เป็นหัวหน้าพรรค นางไฉ่ ชูณหจันทร์ เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้มีนโยบายเรียกร้องให้เลิกกฎหมายแรงงานเพื่อคุ้มครองกรรมกร และให้จัดตั้งสหพันธ์แรงงานได้โดยเสรี และเรียกร้องให้วันกรรมกร เช่นเดียวกับที่เคยมีมาแล้ว แต่ถูกจอมพล ป. ยุมเลิกไป

ในระบอบนี้ปรากฏว่าภายในสมาคมกรรมกรไทยเองก็เกิดการแตกแยก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหภาพแรงงานต่าง ๆ ซึ่งไม่ต้องการจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐบาล จนถึงกับนายสังข์ พิณนัย และนายฉาย วิโรจน์ศิริ ท้องถอนตัวออกจากสมาคมฯ จากแรงกดดันดังกล่าวจึงได้เกิดองค์การกรรมกรที่สำคัญขึ้นมาอีกองค์การหนึ่ง เรียกว่า กรรมกร ๑๖ หน่วย นำโดยนายประเสริฐ ขำป๋อมีจิตต์ ประธานสหพันธ์กรรมกรสามล้อและมุกกุดหันนำในสมาคมกรรมกรไทย กรรมกร ๑๖ หน่วยประกอบด้วย กรรมกรไฟฟ้า กรรมกรรถไฟ กรรมกรสามล้อ กรรมกรโรงสี กรรมกรโรงเลื่อย กรรมกรทอผ้าปั่นค้าย กรรมกรตัดผม กรรมกรรถเมล์ และอื่น ๆ มุกกุดหันสำคัญในการแต่งตั้งให้เพ็ญศรีกรรณ พ.ร.บ. แรงงานนอกเหนือจากการเรียกร้องทางพรรคการเมือง และเพื่อถ่วงดุลย์อำนาจของสมาคมกรรมกรไทยนั่นเอง

จาก พ.ร.บ. แรงงานฉบับนี้ สิ่งที่กรรมกรพอใจมากที่สุดประการหนึ่งคือ การยอมรับสหภาพแรงงานว่าเป็นองค์การที่ถูกต้องตามกฎหมาย ปรากฏว่าหลังจากกฎหมายฉบับนี้ มีกรรมกรมาจดทะเบียนขอตั้งสหภาพแรงงานกันถึง ๑๕๔ สหภาพ ในปี ๒๕๐๐ มีสมาชิกเป็นแรงงานทุกชั้นทุกระดับ และสามารถก่อตั้งเป็นสหพันธ์ได้ ๒ สหพันธ์ คือ สหพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย จดทะเบียนปี ๒๕๐๐ ได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐบาล มีสมาคมลูกจ้างต่าง ๆ เขารวมเป็นภาคี ๒๕ สมาคม ถูกก่อตั้งสหพันธ์ก็มุกกุดหันที่เคยรวมอยู่ในกลุ่มมุกกุดหันกรรมกร ๑๖ หน่วยนั่นเอง สหพันธ์ที่สองได้แก่สหพันธ์เสรีแรงงานแห่งประเทศไทย ที่ไฉ่สลายตัวไปหลังจาก พ.ร.บ. แรงงาน ๒๔๕๕ ออกมาบังคับใช้ มีสมาคมลูกจ้างเขาเป็นภาคีประมาณ ๒๔ สมาคม การดำเนินงานของทั้งสองสหพันธ์ ปรากฏว่าไม่สู้ได้ผลนัก มักจะมีการขัดแย้งทางความคิด สนับสนุนการนัดหยุดงาน และ

ปัญหาทางการเงินอยู่เนื่อง ๆ สำหรับสหภาพต่าง ๆ เนื่องจากมีจำนวนมาก บางสหภาพก็มีฐานะมั่นคง บางสหภาพก็อ่อนแอเพราะตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนนักการเมืองหรือเป็นเครื่องมือพรรคการเมือง จึงเกิดปัญหาสหภาพที่ขาดคุณภาพและความรู้ ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ติดตามมา เช่น การนัดหยุดงาน ซึ่งเกิดขึ้นจากการยุบทางการเมืองและภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำ เฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ มีการนัดหยุดงานและปิดงาน งดจ้างรวมกัน ๒๒ ครั้ง จำนวนกรรมกรที่เข้าร่วมหยุดงาน ๑๖,๘๓๗ คน จำนวนวันหยุดงานทั้งสิ้นรวม ๒๐๗ วัน นับว่าเป็นปีที่มีสถิติการหยุดงานสูงสุดในสมัยนั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ในวันฉลองกิจกรรมกรสากล สาธารณรัฐประชาชนจีนได้เชิญตัวแทนกรรมกรไทยไปร่วมงานฉลองที่ปักกิ่งอีก ซึ่งมีผู้แทนกรรมกรเดินทางไปรวม ๒ คณะ คณะแรกได้แก่คณะผู้แทนจากสมาคมกรรมกรแห่งประเทศไทยมีจำนวน ๗ คน ประกอบด้วย นายประกอบ ไทลักษณ์ (สมาคมกรรมกรไทย) นายทองยอย ปาลกะวงศ์ (สมาคมโรงเลื่อย) นายสุวิทย์ เนียมสา (กรรมกรรถไฟ) นายสมปอง จิตรจินดา (กรรมกรก่อสร้าง) นายขจร วัจนะคิลิก (กรรมกรครูโรงเรียนราษฎร์) นายทองใบ เทียงสุสุข (กรรมกรโรงสี) และนายสันต์ อังคระภูด (กรรมกรโรงงานทอผ้า) อีกคณะหนึ่งมีเพียง ๒ คน คือ นายประเสริฐ ขำปลื้มจิตต์ และนายศุภชัย ศรีสติ ประธานและกรรมการกรรมกร ๑๖ หน่วย ปรากฏว่าทั้ง ๒ คณะ เมื่อเดินทางกลับประเทศไทยได้ถูกจับกุมตามขอหมายการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ และถูกควบคุมตัวอยู่ระยะหนึ่ง

หลังการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ปรากฏว่าพรรคกรรมกร ซึ่งมีนายประกอบ ไทลักษณ์ เป็นหัวหน้าพรรคไม่ได้รับการเลือกตั้งเลย รัฐบาลถูกโจมตีหนักทั้งจากประชาชนและพรรคการเมืองอื่น ๆ ว่าเป็นการเลือกตั้งที่สกปรกที่สุด และพรรครัฐบาลก็ไม่ได้รับชัยชนะเด็ดขาดในรัฐสภา เกิดความแตกแยกกันขึ้นภายในพรรค จึงเป็นสาเหตุให้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าทำการรัฐประหาร เมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๐๐ และมอบหมายให้ นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราว จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปใน ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ หลังจากนั้น

^{๔๘} เคนพงษ์ พลละคร, เรื่องเดิม, หน้า ๗๓.

^{๔๙} ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งประเทศไทย, เรื่องเดิม, หน้า ๗๘.

จอมพลถนอม กิตติขจร ใต้เป็นนายกรัฐมนตรี บริหารประเทศอยู่ได้เพียงไม่ถึง ๑ ปี ถูก จอมพล
สฤษดิ์ ฯ ปฏิวัติอีกครั้ง และขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศเอง เมื่อ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

จากการปฏิวัติของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในครั้งแรก บรรดากรรมการยังมีสิทธิต่างๆ
เหลืออยู่บ้าง เพราะยังมีกฎหมายแรงงานคุ้มครองอยู่ ฉะนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ผู้แทนกรรมการจึง
ยังมีโอกาสไปร่วมงานฉลองวันกรรมกรอีกครั้งหนึ่ง คือ นายวีระ ถนอมได้ยง และนายจรัด
โทบรรยงค์ แห่งสมาคมกรรมกรไทย กับนายประภาส สุขन्छ์ และนายเสนอ สว่างพันธ์ แห่งสมาคม
กรรมกรเสรีแรงงาน ได้รับเชิญไปเยี่ยมสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่วนนายประกอบ โทดักษ์ด้า
และนายบรรจง แซกเพ็ง จากสมาคมกรรมกรไทยและสมาคมครูโรงเรียนราษฎร์ ได้รับเชิญจาก
สหพันธ์กรรมกรโลกไปเยี่ยมสหภาพโซเวียต และเชกโกสโลวาเกีย

หลังจากการยึดอำนาจของ จอมพลสฤษดิ์ ฯ ในครั้งที่ ๒ ใต้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง
แก่ฐานะของกรรมกรซึ่งกำลัง เริ่มจะมีมาตรฐานขึ้นอย่างใหญ่หลวง คือ รัฐบาลโดยการนำของ
จอมพล สฤษดิ์ ฯ มีความเห็นว่า พ.ร.บ. แรงงาน ๒๔๔๔ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความวุ่นวาย
แตกแยกระหว่างนายจ้างกับกรรมกร และช่วยให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์สามารถไขเป็นเครื่องมือในการ
เผยแพร่ลัทธิและยุยงกรรมกรไปในทางมิชอบ โดยได้กล่าวอ้างไว้ในประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๕
ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๑ ไว้ดังนี้

... โดยที่ พ.ร.บ. แรงงาน พ.ศ. ๒๔๔๔ มีบทบัญญัติไม่เหมาะสม เปิดช่องให้เป็นเครื่องมือ
ยุยงส่งเสริมให้เกิดความวุ่นวายระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ทำลายความเข้าใจและการ
ประนีประนอมระหว่างกัน กับทั้งเป็นโอกาสให้ตัวแทนคอมมิวนิสต์อาศัยบทบัญญัติแห่งพระราช
บัญญัตินี้เป็นเครื่องมือยุยงลูกจ้างในทางมิชอบ อันเป็นกลวิธีเพื่อจุกประสงค์ตามแผนการอัน
ทั้งนี้ทำให้เกิดกระแสสายในการประกอบอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เป็นภัยร้ายแรงแก่การ
ดำเนินงานเศรษฐกิจเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ ดังปรากฏตามข้อเท็จจริงที่ได้เกิด
ขึ้นแล้ว คณะปฏิวัติเห็นสมควรให้ยกเลิกพระราชบัญญัตินี้เสีย ...

จึงอาจกล่าวได้ว่า นับตั้งแต่วันที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติครั้งที่ ๒ ใน ๒๐

ตุลาคม ๒๕๐๑ เป็นต้นมา กรรมการก็ตกอยู่ในสภาพปราศจากสภาพแรงงาน และสมาคมถูกจ้าง
 ใด ๆ โดยสิ้นเชิง ทั้งสมาคมกรรมการเสรีแห่งประเทศไทย และสมาคมกรรมการไทยซึ่งมีบทบาท
 และมีสมาชิกอยู่เป็นจำนวนมาก ก็ต้องพลอยสลายตัวตามไปด้วย กฎหมายแรงงานที่ประกาศใช้มา
 ได้เพียง ๑ ปี กับ ๑๐ เดือน ต้องถูกยกเลิก และเพื่อเป็นการกำจัดอำนาจฝ่ายตรงข้ามให้เด็ด
 ขาดยิ่งขึ้น จอมพลสฤษดิ์ ฯ จึงได้สั่งให้จับกุมนักการเมืองและผู้นำกรรมการฝ่ายซ้ายทั้งหมดอย่าง
 ถอนรากถอนโคน ปรากฏว่าบรรดาผู้นำกรรมการที่สังกัดอยู่ในสมาคมกรรมการไทย กรรมการ ๑๖
 หน่วย ได้ถูกจับกุมไปเป็นจำนวนมาก เช่น นายสังข์ พัทธินัย นายประกอบ โตดักขันธ์
 นายประเสริฐ ขำปลื้มจิตต์ นายวิศิษฐ์ ศรีภักตรา นายโกศล กิจจานุวัฒน์ นายบรรจง แฉกเพ็ง
 นายเทพ คำดี้อชา นายประภาส สุขุม เป็นต้น สำหรับทางจังหวัดก็มีกรจับกุมผู้นำสหภาพ
 กรรมการสวนยาง สหภาพกรรมกรเหมืองแร่ สหภาพครูและประชาชนในสาขาอาชีพอื่นอีก รวม
 ๓๔ คน โดยส่งตัวมาจำคุกในศาลทหารที่กรุงเทพฯ ฯลฯ สำหรับพวกที่หนีทันก็ต้องหลบออกไป
 อยู่ต่างประเทศหรือลงไปดำเนินการใต้ดินต่อ ผู้ที่ถูกจับกุมและคุมขังในครั้งนั้นมีจำนวนมาก จน
 สหพันธ์เสรีแรงงานระหว่างประเทศยื่นหนังสือประท้วงรัฐบาลไทยว่า กระทบการตีรอนสิทธิและ
 เสรีภาพของกรรมกรไทย เป็นการทำลายสิทธิมนุษยชน แต่จอมพลสฤษดิ์ ฯ ก็แก้ไขไปว่าเพราะ
 บุคคลเหล่านี้กระทำผิดกฎหมายของประเทศว่าด้วยการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์จึงจำเป็นต้องจับกุม
 ปรากฏว่าในปี ๒๕๐๒ ได้มีใบปลิวออกมาในนามของสภาคนงานแห่งประเทศไทย ถัดกันและโจมตี
 รัฐบาลในเรื่องกรรมกรและอื่น ๆ จึงได้มีการจับกุม นายสุภชัย ศรีสติ กับพวก ๑๐ กว่าคน ใน
 ขบวนการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งในที่สุด จอมพลสฤษดิ์ ฯ ได้สั่งให้มาตรา ๑๗ ประหาร
 ชีวิต นายสุภชัย ศรีสติ เมื่อ ๖ กรกฎาคม ๒๕๐๒ ส่วนบุคคลอื่น ๆ ถูกส่งตัวไปคุมขังอยู่เป็นระยะ
 เวลาเกือบ ๑๐ ปี และนับจากนั้นมาบทบาทความเคลื่อนไหวของกรรมกรทั้งหมดในประเทศไทยก็
 หยุดขงักลงเป็นระยะเวลารวมทั้งสิ้นประมาณ ๑๕ ปี